

Doğu ile Batı'nın arasında

Murat Belge

"Gölgeler ve Hayaller Şehrinde", yabancı kaldığı ülkesinde olan biteni yabancılara rapor eden bir Türk'ün, bir yandan Osmanlı toplumunun akıl tutulmasını gözlemlerken bir yandan da kendi geçmişiyile yüzleşmesini konu alıyor.

"Gölgeler ve Hayaller Şehrinde"

Murat Gülsoy

Can Yayınları

Fiyatı: 21.50 TL

ROMAN

Murat Gülsoy'un son romanının adı "Gölgeler ve Hayaller Şehrinde". Bu şehrin İstanbul olduğunu anlıyoruz. Asıl hikaye küçük bir çerçeve hikaye'yle başlıyor: Sahaflarda Fransızca yazılmış bir defter bulan bir avukat, buraya 1908'de Fransa'dan gelen Fuat adında birinin yazdığı mektupları nasıl çevirip yayına hazırladığını anlatıyor. Sonra deftere geçiyoruz. II. Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra buraya geliyor Fuat; anlatı ya da mektuplar, 31 Mart sıralarında bitiyor. Bütün mektuplar Alex adında birine yazılmış; Fuat'ın bunları önce defterine yazdığını, sonra temize çekip bir sanatoryumda verem tedavisi gören arkadaşına postaladığını öğreniyoruz. Böylece bütün mektuplar defterde kalmış.

Mektup - romanlarda olayların oluşu ile yazılışı arasında bir zaman mesafesi olur: İnsan bir yere koşarken mektup yazamayacağına göre sıcaklığı aktarmak mümkün değildir - hemen olur olmaz yazmaya başlansa bile. Bu romandaki olaylar çok dolaysız bir anlatım gerektirmediği için mektup biçimi bir sakınca çıkarmıyor. Tersine, yazana olaylar üstünde düşünüp taşınma fırsatı veriyor.

Merak ögesi

Son 30 - 40 yıldır gelişen roman - anlatı tarzında oluşmuş bir biçim var: Çeşitli temaları bazen paralel bazen iç içe geçirecek ama karmaşık bir birlik içinde vermek. Bu romanda, 1908-09 yıllarının getirdiği siyaset rol oynuyor; ama 'aşk' teması ön planda olmamakla birlikte, eksik değil. Felsefi ya da psikolojik sorunlar, aynı zamanda bir Doğulu / Batılı sorunsalı baştan sona karşımıza çıkıyor. Tarih teması hep orada vb.

Bu anlatılarda 'merak' ögesini de ayakta tutan bir tema, birkaç tema oluyor genellikle. Böyle olması, şimdi benim yaptığım gibi kitap tanıtma yazısı yazan kişinin önüne bir sorun çıkarıyor. Bundan söz edeyim mi, etmeyeyim mi? Bunun tipik örneği, edebiyatta polisiye romandır. "Katil falanca çıkacak" diye 'tanıtma' yazılır mı hiç? Biri birine film anlatırken de sık sık duyarız "Sonunu söyleme!" Gene geçmişten, sonu söylenince değer kaybeden romanların zaten çok 'değerli' olmadığına dair bir takım sözler hatırlamamızda kalmıştır. Ama onlar çok farklı bir yapı için söylenmiş şeyler. Bir serüven romanının sonunda şöyle ya da böyle oldu. O roman baştan sona bunu merak ettirmek üzere kurulmuş; merak gitti, roman bitti. Ama "Karamazov Kardeşler" in sonu... Zaten anlatamazsın. Nedir "Karamazov Kardeşler" in sonu?

Oysa dediğim bu "yeni" romanda merak ögesi bundan farklı bir işleve sahip ve o olduğu için roman da bir 'piyasa romanı' olmuyor. Burada bir kurgu var; dedim ya, zaman zaman bayağı heterojen temaları bir araya getiren, bir anlatı içinde toplayan bir yapı. Yazar, neyi ne zaman ortaya çıkaracağını hesaplamış, ona göre kurgusunu kurmuş. Bir 'sürpriz' varsa, sürprizin bir de zamanı olmalı. Böyle romanlarda bu tür bir ince denge var (geçen ay Nedim Gürsel'in romanını tanıtmaya çalışırken de benzer bir durumla karşılaşmıştım).

Ermeni meselesi

O halde ben şimdi bunun okunmaya değer, ilginç, iyi kurulmuş bir roman olduğunu söyleyeyim ve asıl temanın dışında kalan bir şeylere değinerek sözü bitireyim.

1908-09 yıllarında İstanbul'da olanları anlatan bir romanda Ermeni konusunda da bir şeyler söylenmesi çok normal. Nitekim söyleniyor. Hatta ben başlarında bunun daha çok işleneceğini düşündüm ama öyle olmadı. Mektupları yazan Fuat'ın babası Türk, annesi Fransız. Babası o daha doğmadan ölmüş. Annesi

ve ablasıyla Kuzguncuk'ta oturuyorlar. Sonra anne karar veriyor ve aile Fransa yolunu tutuyor. Fuat orada yetişiyor; onun için yarı Türk, yarı Fransız ve bu melezlik romanın önemli temalarından biri.

Fransa'ya dönüş kararı, bir tek o değil ama öncelikle Ermeni sorunlarına bağlı. Osmanlı Bankası baskını ve onu izleyen İstanbul kıyımı Fuat'ın çocukluğuna denk geliyor. Annelerinin herhalde sevgilisi olan Bedros şehirdeki gölgelerden biri. O bu olaylar üstüne bilet alıp aileyi Marsilya'ya gönderiyor, "Ben de geleceğim," diyor. Ama anladığım kadar, gelemiyor. O günlerin bazı şiddet sahneleri Fuat'ın belleğinde kalıyor: "Hükümetin gazeteleri zapturap altına almaya çalışmasının asıl sebebi Avrupa vilayetlerinden Doğu'dan, Ermeni köylerinden gelen kötü haberler... Doğu meselesi gitgide büyüyor. Zamanında da, çocuktum, hatırlıyorum, korkunç katliamlar olmuştu; hem de sadece Anadolu'da değil, İstanbul'un göbeğinde. O zaman sebeplerini anlayacak yaşta değildim tabii. Zaman zaman gecenin içinden karanlık yüzlü adamlar, battallı, palalı, bıçaklı adamlar çıkar ve birilerini kesmeye kalkarlardı, bu kadardı bildiğim" (s.263)

Bir zaman öncesine kadar bu konuyu işlemek 'cüreti'ni gösterecekler, doğrudan bunu yazardı. Şimdi, böyle ikincil bir tema olarak (ama tarihi doğrulara uygun olarak) girebiliyor Türkiye'de yazılan romanlara. Bunlar bana konunun normalleşmesinin aşamaları gibi görünüyor.

Bu tema bu ilginç kitabın sadece bir yan teması. Ama kendi başına yeterli. Resmi tamamlamaya da yarıyor çünkü her şey 1915'te başlayıp bitmedi.